

Onderwerp Gemeenteraadsverkiezing 2018
(n.a.v. vragen Presidium d.d.19-12-2018)

Steller J. van Dijken

De leden van de raad van de gemeente Groningen
te
GRONINGEN

Telefoon (050) 367 70 25 Bijlage(n) ---

Ons kenmerk

Datum 30-01-2019 Uw brief van

Uw kenmerk -

Geachte heer, mevrouw,

In het Presidium van 19 december 2018 zijn enkele vragen gesteld over de vaststelling uitslag van de gemeenteraadsverkiezing in november 2018. De vragen gingen over de klachten en toegankelijkheid en de opkomst/opkomstbevordering. In deze brief informeren wij u over deze twee onderwerpen.

Toegankelijkheid algemeen

Het thema toegankelijkheid is bij de verkiezingen breed benaderd. Bij toegankelijkheid ging het niet alleen om stembureaus, maar ook om communicatie. Om de verkiezingen zo toegankelijk mogelijk te maken is er veel aandacht voor begrijpelijke taal geweest. Bij de communicatie over de verkiezingen is steeds gelet op het gebruik van begrijpelijk Nederlands op zogeheten B1-niveau. Taalniveau B1 staat voor eenvoudig Nederlands. Daarbij is gebruik gemaakt van speciaal opgeleide 'brievendokters'. Zij zijn onder meer ingezet bij informatie in de Verkiezingskrant, de brief van de 3 burgemeesters bij de stempas en de informatie op de gemeentelijke website.

Op de achterkant van de genoemde Verkiezingskrant, die huis-aan-huis is verspreid in Groningen, Haren en Ten Boer, legden eenvoudige pictogrammen uit hoe je moest stemmen.

Voor blinden en slechtzienden was er een speciale versie van de StemWijzer. In het kader van de Week van de Democratie verzorgde de Griffie voor gebruikers van Groningse Taalhuizen (migranten en laaggeletterden) in het stadhuis een uitleg over de verkiezingen en het stemmen. Daarbij werd ook geoefend met het stemmen in de praktijk in een echt stemhokje.

Om de verkiezingen ook voor de groeiende groep stemgerechtigde internationals zo toegankelijk mogelijk te maken was de achterkant van de brief bij de stempas in het Engels. Dat was ook zo bij de brief die de zogeheten *first voters* in Groningen kregen, de kiesgerechtigden die voor de eerste keer voor de gemeenteraad mochten stemmen. Op de gemeentelijke website was alle informatie over de verkiezingen ook in het Engels.

Toegankelijkheid stemlokalen

Per 1-1-2019 is een Kieswetswijziging in werking getreden, die bepaalt dat alle stemlokalen toegankelijk moeten zijn voor kiezers met een lichamelijke beperking. Als burgemeester en wethouders er niet in slagen om alle stemlokalen volledig toegankelijk te maken, moeten zij de raad daarover informeren.

Bij de herindelingsverkiezing in november 2018 is al geanticipeerd op de aangescherpte toegankelijkheidseisen en zijn al de nodige aanpassingen gedaan. Met als resultaat dat alleen nog toegankelijke stemlokalen zijn gebruikt. Bij de voorbereiding voor het aanwijzen van geschikte stemlokalen is afstemming geweest met lokale belangengroeperingen van mindervaliden. Ondanks de genoemde maatregelen zijn bij de verkiezing in november in de processen-verbaal van enkele stembureaus klachten geregistreerd over de bewegwijzering en de fysieke toegankelijkheid. Bij de voorbereiding naar de volgende verkiezingen worden deze problemen opgelost.

Voor de verkiezingen in 2019 worden alleen nog maar goed bereikbare en betreedbare stemlokalen gebruikt. Locaties met een eigen permanente hellingbaan voor rolstoelers worden geacht toegankelijk te zijn. Aan de hand van het dagelijks gebruik in de praktijk blijken deze voldoende te zijn. In onze communicatie naar de burgers zal aan eventuele beperkte toegankelijkheid van stemlokalen extra aandacht geschonken worden.

Bij de gemeenteraadsverkiezing in 2018 is voor het eerst een doofvriendelijk stembureau ingesteld. Vanwege de positieve ervaringen wordt dit initiatief ook voor de komende verkiezingen voortgezet.

Het streven naar 100% toegankelijkheid van alle stemlokalen is een continu proces. Na de verkiezingen in 2019 wordt opnieuw geëvalueerd en wordt bekeken in hoeverre de checklist aanpassing nodig heeft. De toegankelijkheid van de stemlokalen krijgt in het verkiezingsproces structurele aandacht. Hiermee sluiten wij aan bij de opvatting dat we uiteindelijk een gemeente willen zijn waar toegankelijkheid de norm is en niet langer een uitzondering. Zoals gebruikelijk bij de voorbereiding van de verkiezingen zullen wij u over de toegankelijkheid van de stemlokalen blijven informeren.

Opkomst

De gemeenteraadsverkiezing Groningen, Haren en Ten Boer op 21 november 2018 kende een opkomst van 44,1%. Bij de vorige

gemeenteraadsverkiezingen in 2014 was de opkomst bij de oude gemeente Groningen 54,5 %, in Haren 75,4% en in Ten Boer 64,6 procent. Samen betekenen deze cijfers een opkomst van 56,5 % voor Groningen, Haren en Ten Boer in 2014 (berekening Onderzoek en Statistiek Groningen). Dat houdt in dat je kunt zeggen dat de opkomst bij de herindelingsverkiezing in Groningen, Haren en Ten Boer is gedaald met 12,4 % ten opzichte van de opkomst in Groningen, Haren en Ten Boer bij de reguliere gemeenteraadsverkiezingen in 2014.

Groningen is met deze opkomst niet afwijkend. Andere (grote) gemeenten scoorden ook laag bij herindelingsverkiezingen. Het heringedeelde Haarlemmermeer had bijvoorbeeld een opkomst van 35%, Leeuwarden kende bij de herindelingsverkiezingen in 2017 een opkomst van 40%. De opkomst bij reguliere gemeenteraadsverkiezingen in Nederland is de laatste decennia al gedaald tot 54% in 2014 en 55% in maart 2018 (dat is zonder de herindelingsverkiezingen). Bij herindelingsverkiezingen is de opkomst standaard nog vijf tot tien procentpunten lager dan bij normale raadsverkiezingen. Een factor is de afwezigheid van Haagse aandacht. Daardoor is er automatisch minder media-aandacht waardoor deze verkiezingen minder leven.

De laatste tijd is er een aantal Nederlandse onderzoeken geweest naar de opkomst bij gemeenteraadsverkiezingen en de gemeentelijke inzet van communicatiemiddelen om de opkomst te bevorderen. Recente onderzoeken zijn *Verbetering op komst. Een verkenning naar een effectieve gemeentelijke inzet van communicatiemiddelen voor de opkomst bij lokale verkiezingen* van Tilburg University (2016)¹, *De stembus voorbij. Het effect van de gemeentelijke campagne op de lokale opkomst bij de herindelingsverkiezingen in Meierijstad* van ook Tilburg University² en de *Rekenkamerbrief Analyse opkomstbevordering en analyse betrokkenheidsprofiel Heerhugowaard* van de Rekenkamer Heerhugowaard³. Voor het onderzoek uit 2016 van University Tilburg, op initiatief van de Rotterdamse burgemeester Aboutaleb uit zorg over de democratische legitimiteit van het lokale bestuur en vanuit de wens deze te versterken, heeft ook de Groningse Griffie input geleverd. Rode draad: de inzet van gemeentelijke communicatiemiddelen heeft nauwelijks (meetbaar) effect op de hoogte van de opkomst. Desalniettemin is er volgens onderzoekers wel een aantal kansrijke middelen zoals een digitale stemhulp, een verkiezingsfestival, het sturen van (burgemeesters)brieven en de inzet van social media. Van deze aanbevelingen is gebruik gemaakt bij de

¹ <http://www.vanostaaijen.nl/wp-content/uploads/2016/11/Verbetering-op-komst-onderzoeksrapport-2016.pdf>

² <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2017/03/30/de-stembus-voorbij-een-onderzoek-naar-het-effect-van-een-gemeentelijke-campagne-op-de-lokale-opkomst-bij-de-herindelingsverkiezing-in-meerijstad>

³ <https://gemeentebestuur.heerhugowaard.nl/over-de-raad/rekenkamercommissie/>

opkomstcampagne in Groningen, Haren en Ten Boer voor de herindelingsverkiezingen op 21 november.

De gemeente Groningen heeft een traditie van campagnes voor opkomstbevordering in de aanloop naar gemeenteraadsverkiezingen. Bij de campagne voor 21 november trokken de betrokken gemeentelijke organisaties en de griffies samen op. De klankbordgroep herindeling besloot tot de inzet van een aantal middelen in deze opkomstcampagne. Nog los van opkomstverhoging kan zo'n campagne andere zinvolle doelen nastreven: zoals het vergroten van de kennis bij inwoners over de verkiezingen en de standpunten van politieke partijen en het beïnvloeden van de houding van inwoners rond verkiezingen of de politiek. Naast de gemeentelijke opkomstcampagne hebben uiteraard ook de politieke partijen zich ingespannen om de mensen naar de stembus te trekken. Het zijn vooral ook deze campagnes geweest met de inzet van vele vrijwilligers die hebben bijgedragen aan de zichtbaarheid van de herindelingsverkiezing.

Wat hebben Groningen, Haren en Ten Boer gedaan aan opkomstbevordering?

-Top 5 verkiezingsthema's

Als input voor de StemWijzer en de Verkiezingskrant. Dit idee kwam vanuit een fractie naar aanleiding van de campagne van 2014. Reacties: 600.

-StemWijzer

Net als eerdere keren de digitale stemhulp van ProDemos. Een digitale stemhulp is volgens onderzoekers naar opkomstbevordering één van de "factoren" die het meest kansrijk is. Groningers vroegen er op de social media in maart al om toen er nog geen verkiezingen waren.

-Verkiezingskrant

Dit keer voor het eerst – met overheidsbezorging door PostNL - huis-aan-huis verspreid op alle 134.000 adressen in Groningen, Haren en Ten Boer, ook de adressen met nee/nee-stickers. Voor elke partij een halve pagina plus elders in de krant de partijstandpunten over de Top 5 verkiezingsthema's (1 pagina voor elk verkiezingsthema). Inclusief de kandidatenlijsten die om deze reden niet meer apart zijn verstuurd. Met alle informatie over het stemmen en een overzicht (met plattegrondjes) van alle stembureaus.

- 'Ik stem 21 november'-campagne op straat

Met verschillende soorten borden (onder meer in bushokjes) in de 2 weken voor de verkiezingen, in aanvulling op de reguliere verkiezingsborden met de verkiezingsposters van alle politieke partijen. Verschillende, herkenbare inwoners (student, jongerenwerker, vrijwilligers, voorzitter dorpsvereniging, sportdocent) uit Groningen, Haren en Ten Boer zeggen op de posters "Ik stem 21 november" met groot het logo van de gemeenteraadsverkiezing. Tientallen 'Ik stem op 21 november'-borden waren te zien in de 3 gemeenten. Aanvullend op de 'Ik stem 21 november'-campagne waren de met de

verkiezingskleur groen ingepakte zuilen van het stadhuis met de tekst ‘Stem ook op 21 november’.

-Social media

De ‘Ik stem op 21 november’-campagne is ook op de sociale media ingezet (Facebook, Instagram en Twitter). Een aantal van de ‘Ik stem’-modellen legde in filmpjes ook uit waarom ze op 21 november zouden gaan stemmen. Zo konden de kijkers kennismaken van verschillende motieven om naar de stembus te gaan. Met de ‘Ik stem op 21 november’-campagne op Facebook zijn alleen al op Facebook meer dan 70.000 inwoners bereikt. Los van deze specifieke ‘Ik stem op 21 november’-campagne zijn de sociale media onder meer ook ingezet om inwoners meer feitelijk te informeren over de verkiezingen en om aandacht voor de Stemwijzer en de Top 5 Verkiezingsthema’s te vragen. Ook hiermee zijn veel inwoners bereikt.

-Burgemeestersbrieven

Bij de stempas zat een brief op B1-taalniveau (begrijpelijk Nederlands) van de 3 burgemeesters (met foto) om inwoners te stimuleren de stempas goed te bewaren en te gaan stemmen. Een extra brief van de burgemeester kregen de zogeheten ‘eerstekeerstemmers’ (nieuwe stemgerechtigden). Daarop stond een QR-code naar een filmpje van jongere over haar stemmotivatie. De achterkant van al deze brieven was in het Engels voor de internationals (zie ook onderdeel toegankelijkheid).

-Week van de Democratie (14 t/m 21 november)

De Week van de Democratie in de week voorafgaande aan de verkiezingen kan als één groot verkiezingsfestival worden gezien. In die zin een primeur voor Groningen in de opkomstbevordering. Het doel was de betrokkenheid van de inwoners van Groningen, Haren en Ten Boer bij de verkiezingen, de gemeente, de gemeenschap en de lokale politiek te vergroten. Enerzijds om zoveel mogelijk aandacht voor de verkiezingen te genereren, anderzijds ook om te laten zien dat lokale democratie meer is dan alleen maar 1 keer in de 4 jaar stemmen en dat je ook op vele andere manieren in de gemeente betrokken kunt zijn. In het kader van deze Week, waarin ook de Landelijke Dag van de Lokale Democratie viel, zijn er veel activiteiten georganiseerd. Zoals de Noordelijke Dag van de lokale Democratie op het Provinciehuis (in samenwerking met de Provincie en CMO STAM) en de bewonersconferentie ‘Feest van de Democratie’. Extra aandacht was er voor jongeren. Dat resulteerde onder meer in jongerendebatten op het stadhuis (Noorderpoort), politieke workshops (Alfa College) en het spelen van het spel Democracy op het stadhuis en de gemeentehuizen in Haren en Ten Boer (aantal spelers: 412 basisschoolleerlingen). Veel (oud-)raadsleden uit de 3 gemeenten hebben hieraan meegewerkt.

In het duidingsdebat op 28 november gaven veel fractievoorzitters aan geschrokken te zijn van de opkomst. Het college deelt die zorgen. Het is een gezamenlijke verantwoordelijkheid om te werken aan de vertrouwensband

tussen gemeente, lokale politici en inwoners om ook zo de opkomst bij verkiezingen te bevorderen. Wij hebben u in deze brief informatie verstrekt ter onderbouwing van een verdere discussie over opkomstbevordering. We hebben daarbij ook een aantal onderzoeken genoemd. Het is aan u te bepalen of extra onderzoek nodig en zinvol is.

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van Groningen,

de burgemeester,
Peter den Oudsten

de secretaris,
Diana Starmans

Deze brief is elektronisch aangemaakt en daarom niet ondertekend.